

ความสำเร็จชุมชนท่องเที่ยวโดยการจัดการการท่องเที่ยวผ่านแนวคิดการมีส่วนร่วม

ธนากร ทั้งเรือง¹ และ ภาวิชัย ครูซ²

Received: 15 August 2023; Revised: 29 August 2023; Accepted: 7 September 2023

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) เพื่อสังเคราะห์วรรณกรรมในประเด็นที่เกี่ยวข้อง และ (2) เพื่อสร้างกรอบแนวคิดความสำเร็จชุมชนท่องเที่ยวโดยใช้การจัดการการท่องเที่ยวผ่านแนวคิดการมีส่วนร่วม โดยใช้การวิเคราะห์และสังเคราะห์จากวรรณกรรมในประเด็นที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งงานวิจัยทั้งไทยและต่างประเทศจนได้ประเด็นสำคัญสามารถสรุปกรอบแนวคิดความสำเร็จชุมชนท่องเที่ยวโดยใช้การจัดการการท่องเที่ยวผ่านแนวคิดการมีส่วนร่วม โดยผลการศึกษาพบว่าการจัดการการท่องเที่ยวมีองค์ประกอบ คือ ด้านการวางแผน ด้านการจัดการ ด้านการส่งเสริมการขาย ด้านการตลาด ด้านการสร้างภาพลักษณ์ และด้านการจัดสรรผลประโยชน์ ส่วนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนมีองค์ประกอบ คือ ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมแบ่งปันผลประโยชน์ และร่วมติดตามประเมินผล ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ และภาคชุมชน ได้นำแนวคิดการสังเคราะห์เชิงบูรณาการ ไปปรับใช้เพื่อการวางแผนการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์การพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม และเป็นแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยใช้บริบทพื้นที่ชุมชนเป็นตัวตั้ง เพื่อรองรับนโยบายการเปลี่ยนแปลงในการกระตุ้นเศรษฐกิจฐานราก การยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน และความมีสันติสุขในพื้นที่อย่างสมดุลและยั่งยืน

คำสำคัญ: ความสำเร็จชุมชนท่องเที่ยว, การจัดการการท่องเที่ยว, การมีส่วนร่วม

¹ หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาอุตสาหกรรมบริการท่องเที่ยว คณะบริหารธุรกิจ วิทยาลัยนอร์ทเทิร์น

² หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาอุตสาหกรรมบริการท่องเที่ยว คณะบริหารธุรกิจ วิทยาลัยนอร์ทเทิร์น

Tourism Community Success by Tourism Management through Participation Approach

Thanakorn Thangruang ¹ and Phawat Cruz²

Abstract

This research academic aims to: (1) To synthesize literature on relevant issues, and (2) To create a conceptual framework for tourism community success by tourism management through participation approach, by using analysis and synthesis from literature as well as research related to both Thai and Foreign countries which obtains the summarized conceptual framework for tourism community success by tourism management through participation approach. The results were found tourism management has components: planning, organizing, promotion, marketing, images, and sharing. The participation components are: opinion sharing, decision making, planning, implementing, profit sharing, and assessment. This is beneficial to tourism-related sectors, including government, private sectors, academic sectors, and community sectors, has applied the concept of integrative synthesis to be adapted for planning modifying participatory development strategies. Actually, it is a guideline for tourism management by using the community context as a setting for support changes in policies to stimulate the grassroots economy, improving the quality of life of people in the community, and balanced and sustainable peace in the area.

Keywords: Tourism Community Success, Tourism Management, Participation

¹ Arts Program in Tourism Industry, Faculty of Business Administration, Northern College

² Arts Program in Tourism Industry, Faculty of Business Administration, Northern College

บทนำ

ชุมชนท่องเที่ยวได้ถูกสร้างขึ้นจากลักษณะเฉพาะของพื้นที่ชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่น่าดึงดูดใจและวัฒนธรรมท้องถิ่นดั้งเดิม (Bramwell W., 1994) ซึ่งสอดคล้องกับ Sue Beeton (2002) และ Oppermann M. (1997) ที่มองการท่องเที่ยวชนบทจะต้องตั้งอยู่ในพื้นที่ชนบทในเชิงขนาดที่ไม่ใช่เมืองและเป็นลักษณะดั้งเดิม กล่าวคือ การท่องเที่ยวที่อาศัยองค์ประกอบของชุมชนที่มีอยู่แล้วหรือใช้ศักยภาพของชุมชนเป็นฐาน โดยมีผู้ประกอบการหรือภาครัฐจัดการหรือส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่ง Butler R. W. and Hall C. M. (1998) มองว่าการท่องเที่ยวชุมชนเป็นมากกว่าผลรวมของส่วนต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อเป็นการตอบสนองเชิงนโยบายต่อฐานเกษตรกรรมที่สามารถเปลี่ยนแปลงวัตถุดิบไปสู่ระบบเศรษฐกิจ ตามที่ระพีพัฒน์ เกษโกศล (2557) กล่าวว่า การท่องเที่ยวชุมชนจะช่วยกระตุ้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและการตระหนักรู้ถึงคุณค่า ความสำคัญของสิ่งแวดล้อมและมรดกทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน โดยร่วมกันฟื้นฟูชุมชนจากการใช้กิจกรรมทางการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือเพื่อการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน ผ่านการนำเสนอเรื่องราววัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตที่สะท้อนวิถีความเป็นไทย ซึ่งบริบทการท่องเที่ยวที่ผ่านมาใช้ทุนทรัพยากรจากชุมชนอย่างมหาศาล และอาจเป็นการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือยหรือไม่ก็ใช้แล้วหมดไปโดยไม่คำนึงถึงความคุ้มค่า แต่ผลประโยชน์และรายได้อาจไม่กระจายถึงประชาชนกลุ่มใหญ่ในชุมชนอย่างแท้จริง จนทำให้การพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวและเศรษฐกิจชุมชนฐานรากไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร

ดังนั้นการจัดการชุมชนท่องเที่ยวจึงเป็นกระบวนการสำคัญในการนำทรัพยากรมาใช้เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายของชุมชน โดยการจัดการอย่างมีระบบและรู้คุณค่าจะสามารถใช้ทรัพยากรที่เกิดประโยชน์สูงสุดซึ่งมีความสัมพันธ์โดยตรงกับคนในชุมชนทั้งทุนทางธรรมชาติ ทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางความรู้และภูมิปัญญา โดยเน้นการเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและเศรษฐกิจฐานรากโดยการมีส่วนร่วมทางการจัดการ เพื่อให้ประชาชนรู้จักประมาณตน อยู่อย่างมีความสุข สร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม สังคมเป็นธรรม ประเทศชาติมั่นคง เศรษฐกิจพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง ฐานทรัพยากรธรรมชาติยั่งยืน สร้างการเติบโตของคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน (Strength with in) และเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างแท้จริง โดยเน้นจุดสำคัญกล่าวคือ 1) เน้นการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชน 2) ให้ความสำคัญกับการผลิตในภาคการเกษตร 3) เน้นความพอเพียงและการพึ่งตนเองเพื่อลดความเสี่ยงจากปัจจัยภายนอก 4) ใช้ศักยภาพของตนเองหรือที่มีอยู่ภายในชุมชนเป็นหลัก 5) เน้นกิจกรรมการผลิตมากกว่าการซื้อขายแลกเปลี่ยน และ 6) มีการนำ

ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาบูรณาการเพื่อพัฒนากิจกรรมต่าง ๆ ภายใต้หลักคิดทางสายกลาง และนำไปสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืน

จากความเป็นมาและความสำคัญดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่องความสำเร็จชุมชนท่องเที่ยว โดยใช้การจัดการการท่องเที่ยวผ่านแนวคิดการมีส่วนร่วม เพื่อสร้างกรอบแนวคิดเชิงบูรณาการอันเกี่ยวข้องกับชุมชนท่องเที่ยว เพื่อนำไปวางแผนการขับเคลื่อนชุมชนท่องเที่ยวให้ชัดเจนและตรงทิศทาง โดยสามารถบรรลุเป้าหมายของชุมชนท่องเที่ยวได้อย่างประสบความสำเร็จ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสังเคราะห์วรรณกรรมในประเด็นที่เกี่ยวข้อง
2. เพื่อสร้างกรอบแนวคิดความสำเร็จชุมชนท่องเที่ยวโดยใช้การจัดการการท่องเที่ยวผ่านแนวคิดการมีส่วนร่วม

ประโยชน์ที่ได้รับ

ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ และภาคชุมชนได้นำแนวคิดการสังเคราะห์เชิงบูรณาการ ไปปรับใช้เป็นแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยใช้บริบทพื้นที่ชุมชนเป็นตัวตั้ง เพื่อรองรับนโยบายการเปลี่ยนแปลงในการกระตุ้นเศรษฐกิจฐานราก ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน

ผลการศึกษา

1. การสังเคราะห์วรรณกรรมในประเด็นที่เกี่ยวข้อง

การจัดการการท่องเที่ยว

แนวคิดการจัดการ (Management Approaches) เป็นการสะท้อนถึงการใช้ปฏิบัติของผู้บริหารในแต่ละแนวคิด โดยการจัดการมีการพัฒนาการตามลำดับ ซึ่งแบ่งได้เป็น 4 กลุ่ม ดังนี้ (1) Classical Approach ยุคภูมิหลังของการจัดการโดยใช้หลักการจัดการเชิงวิทยาศาสตร์ (2) Quantitative Approach เป็นการนำเทคนิคทางคณิตศาสตร์มาพัฒนาการตัดสินใจในการจัดการ (3) Behavioral Approach เป็นการศึกษาพฤติกรรมของบุคคลในการทำงาน แนวคิดนี้จึงนำมาสู่แนวปฏิบัติในเรื่องเกี่ยวกับคนในองค์การหลายประการ เช่น วิธีการเลือกสรรพนักงาน โปรแกรมการจูงใจ การทำงานเป็น

ทีม เป็นต้น และ (4) Contemporary Approach ซึ่งมีอิทธิพลต่อแนวทางการจัดการของผู้บริหารในแต่ละยุคสมัยโดยงานวิจัยทางด้านการจัดการเริ่มให้ความสำคัญกับสภาพแวดล้อมภายนอกองค์การมากขึ้นเรื่อย ๆ โดย Bartol K.M. and Martin D.C. (1998) กล่าวว่า การจัดการ เป็นกระบวนการในการดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมาย ประกอบด้วย (1) การวางแผน (Planning) (2) การจัดการ (Management) (3) การชี้นำ (Leading) และ (4) การควบคุม (Controlling) ดังนั้นการจัดการเป็นการสะท้อนถึงการปฏิบัติของผู้บริหารในแต่ละแนวคิด โดยการจัดการมีการพัฒนาการตามลำดับ ซึ่งเป็นกระบวนการการดำเนินงาน ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อการใช้ทรัพยากรให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการเป็นผู้รับผิดชอบและปฏิบัติหน้าที่โดยสอดคล้องกับแผนงาน เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่วางไว้ โดย Rue L.W. and Byars L.L. (2005) และ Griffin R. (2015) ได้กล่าวว่าการจัดการ หมายถึง กระบวนการของการดำเนินงานซึ่งเกี่ยวข้องกับการประสานทรัพยากรต่าง ๆ เข้าด้วยกัน อันได้แก่ (1) พื้นที่ (2) บุคลากร และ (3) ทุน เพื่อให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งผลสำเร็จของการจัดการต้องบรรลุประสิทธิภาพและมีประสิทธิภาพควบคู่กันไป ส่วน Drucker P.F. (2009) ได้กล่าวว่าการจัดการมีมิติเป็นนามธรรม โดยที่ การจัดการ คือ ศิลปะในการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยความร่วมมือจากบุคคลอื่น (Art of Getting Things done through and with People) สอดคล้องกับ Robbins S. and Coulter M. (2009) ที่กล่าวว่า การจัดการว่าเป็นกระบวนการของความร่วมมือเพื่อให้เกิดความร่วมกันดำเนินกิจกรรมการทำงานให้ประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อตนเองและผู้อื่น และยังสอดคล้องกับ ทวีศักดิ์ สุททาทิน (2551) ที่กล่าวว่าการจัดการเป็นผลการปฏิบัติงานสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จ ดังนั้นการจัดการที่สามารถนำไปใช้กับชุมชนท่องเที่ยว กล่าวคือ การจัดการการท่องเที่ยวเป็นกระบวนการที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการร่วมมือระหว่างทรัพยากรมนุษย์และทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนอย่างเป็นระบบเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จของชุมชนที่ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการจัดการและการพัฒนาชุมชน ซึ่ง Sutsan Suttipisan (2014) ได้กล่าวว่าการจัดการท่องเที่ยวในปัจจุบันได้รับการพัฒนาอย่างรวดเร็วทั้งในด้านแนวคิดและวิธีการ ทำให้การจัดการท่องเที่ยวต้องใช้องค์ความรู้จากสหวิทยาการและจำเป็นต้องมองแบบองค์รวมและมุมมองของบริบทที่แตกต่างกัน เพื่อให้แน่ใจว่าเกิดผลลัพธ์และผลประโยชน์ร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียด้านการท่องเที่ยว โดยแบ่งได้ 4 ระดับ อันได้แก่ หน่วยธุรกิจ อุตสาหกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจ และระบบ ส่วน สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย (2551) กล่าวว่า การจัดการท่องเที่ยวเป็นการกระทำอย่างมีเป้าหมายที่สอดคล้องกับหลักการ ทฤษฎีและแนวคิดที่เหมาะสม ยิ่งไปกว่านั้นยังต้องคำนึงถึงสภาพที่แท้จริง รวมทั้งข้อจำกัดต่าง ๆ ของสังคมและสภาพแวดล้อม กล่าวคือ ทรัพยากรการท่องเที่ยว (Tourism resource) การบริการการท่องเที่ยว (Tourism service) และการตลาดการท่องเที่ยว (Tourism marketing) สอดคล้องกับ Sue Beeton (2006) ที่กล่าวว่าการ

จัดการการท่องเที่ยวจะต้องประกอบด้วย การวางแผน การส่งเสริมการขาย การตลาด และการสร้างภาพลักษณ์ อีกทั้ง Colin A. Carnall (2007) และ Lankford S.V. and Howard D. R. (1994) มองว่าการจัดการท่องเที่ยว คือ กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่ได้เรียนรู้จากประสบการณ์โดยการสร้างเงื่อนไขสำหรับการเรียนรู้ การวางแผน การนำไปใช้ การติดตามการเปลี่ยนแปลง การแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ การพัฒนาการท่องเที่ยวในท้องถิ่น และส่งผลประโยชน์ต่อชุมชน

ดังนั้นการจัดการการท่องเที่ยวเป็นการปฏิบัติกรอย่างมีเป้าหมายโดยการดำเนินการตามแผนอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องโดยใช้คนในชุมชนเป็นฐานในการจัดการ ซึ่งการสังเคราะห์องค์ประกอบของการจัดการการท่องเที่ยว สามารถสรุปได้ว่าการจัดการการท่องเที่ยวมีองค์ประกอบที่สำคัญมีทั้งหมด 6 องค์ประกอบ คือ (1) ด้านการวางแผน (Planning) (2) ด้านการจัดการ (Organizing) (3) ด้านการส่งเสริมการขาย (Promotion) (4) ด้านการตลาด (Marketing) (5) ด้านการสร้างภาพลักษณ์ (Images) และ (6) ด้านการจัดสรรผลประโยชน์ (Sharing) ที่ใช้เป็นหลักในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนท่องเที่ยว โดยส่งผลต่อความสำเร็จในการส่งเสริมและพัฒนาต่อไป

การมีส่วนร่วม

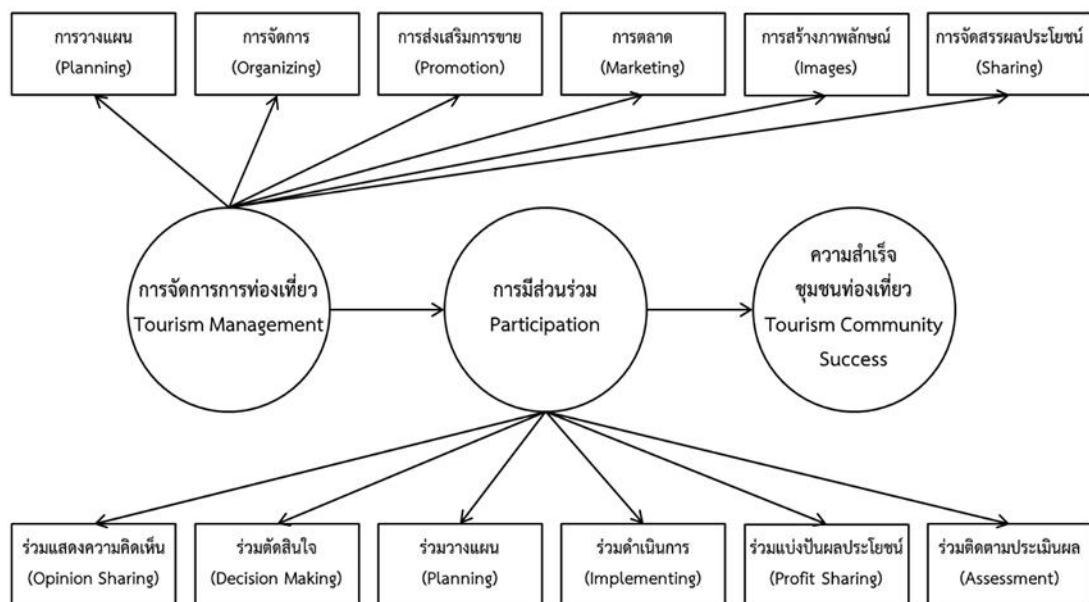
แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน (People's Participation) ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529) จนถึงฉบับปัจจุบัน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2524) โดยมุ่งเน้นคนเป็นสำคัญมากกว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจ ได้พยายามเปลี่ยนแนวทางการพัฒนาจากระดับบนลงล่าง (Top-down) มาเป็นระดับล่างขึ้นบน (Bottom-up) สอดคล้องกับแนวคิดของ Oakley P. and Marsden D. (1984) ที่ได้กล่าวว่าแนวทางจากระดับล่างขึ้นบนเกี่ยวข้องอย่างยิ่งกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน และ Nagarjuna G. (2015) ที่กล่าวว่าการศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการท่องเที่ยว สิ่งที่สำคัญคือต้องระบุชุมชนที่สามารถมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวได้อย่างจริงจังและสมัครใจ ตามที่ Gilmour D. A., and Fisher R. J. (1991) กล่าวว่า “ชุมชนสามารถกำหนดได้ว่าเป็นกลุ่มคนที่มีความสนใจร่วมกันในทรัพยากรของพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง แทนที่จะเป็นผู้อยู่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้น” คำจำกัดความข้างต้นระบุไว้อย่างชัดเจนว่าชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่หรือติดกับพื้นที่จะต้องได้รับการพิจารณาและมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว อีกทั้งยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว พ.ศ. 2558 - 2560 ยังมีเป้าหมายการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทย โดยเน้นความรับผิดชอบของทุกภาคส่วนและการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนและเอกชนในท้องถิ่น (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2558) ดังนั้นการมีส่วนร่วม (Participation) จึงเป็นกระบวนการที่สนับสนุนให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ของผู้ที่เกี่ยวข้อง หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการดำเนินการใด ๆ ซึ่งการมีปฏิสัมพันธ์นั้นได้นำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้าง

ความเข้าใจร่วมกัน (Bouneaw J., 2007) ซึ่ง Franklyn Lisk (1985) ได้กล่าวว่าการมีส่วนร่วมของประชาชน จะต้องมีความสัมพันธ์กับแนวคิดของการเชื่อใจและการยอมรับตนเองเพื่อที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างยั่งยืนซึ่งสามารถสังเกตได้จากระดับความพึงพอใจ ระดับความไว้วางใจและต้องครอบคลุมทัศนคติความคาดหวังและกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติร่วมกัน โดย Cohen, J.M., and Uphoff, N.T. (1980) ได้กล่าวว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนจะต้องประกอบไปด้วย (1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) (2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) (3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) และ (4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) สอดคล้องกับ Arvind Singhal (2001) ที่ได้พัฒนารอบแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประชาชนในท้องถิ่นเป็นเกณฑ์ โดยอธิบายเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ประกอบด้วยหลักการ 6Cs ได้แก่ (1) การร่วมมือ (Co-operation) (2) การยินยอม (Compliance) (3) การให้คำปรึกษา (Consultation) (4) การให้ความร่วมมือ (Cooperation) (5) การเรียนรู้ร่วมกัน (Co-learning) และ (6) การลงมือกระทำร่วมกัน (Collective Action) ดังนั้นชุมชนท้องถิ่นจึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งคนในชุมชนท้องถิ่นถือเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ถูกต้องตามกฎหมายและศีลธรรมต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว ชุมชนท้องถิ่นต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและตัดสินใจ เพื่อเพิ่มความไว้วางใจและความมั่นใจของคนในท้องถิ่นต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เพื่อปรับปรุงแผนและการให้บริการ การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการตัดสินใจเป็นสิ่งที่สำคัญมาก และยังส่งเสริมความสัมพันธ์ของคนในชุมชนในการมีส่วนร่วมโดยมีเป้าหมายร่วมกัน (Muganda M., Sirima A., and Ezra P. M., 2013)

ดังนั้นการมีส่วนร่วมคือการปฏิบัติเพื่อให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันด้วยความสมัครใจและมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน ซึ่งการสังเคราะห์องค์ประกอบของการมีส่วนร่วม สามารถสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนมีองค์ประกอบที่สำคัญทั้งหมด 6 องค์ประกอบ คือ (1) ร่วมแสดงความคิดเห็น (Opinion Sharing) (2) ร่วมตัดสินใจ (Decision Making) (3) ร่วมวางแผน (Planning) (4) ร่วมดำเนินการ (Implementing) (5) ร่วมแบ่งปันผลประโยชน์ (Profit Sharing) และ (6) ร่วมติดตามประเมินผล (Assessment) โดยนำไปใช้ในการศึกษาอันเป็นองค์ประกอบหลักของชุมชนท่องเที่ยวที่ประสบความสำเร็จ

2. กรอบแนวคิดความสำเร็จชุมชนท่องเที่ยวโดยใช้การจัดการการท่องเที่ยวผ่านแนวคิดการมีส่วนร่วม

จากการสังเคราะห์วรรณกรรมในประเด็นที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่าการจัดการการท่องเที่ยวมีองค์ประกอบทั้งหมด 6 องค์ประกอบ คือ (1) ด้านการวางแผน (Planning) (2) ด้านการจัดการ (Organizing) (3) ด้านการส่งเสริมการขาย (Promotion) (4) ด้านการตลาด (Marketing) (5) ด้านการสร้างภาพลักษณ์ (Images) และ (6) ด้านการจัดสรรผลประโยชน์ (Sharing) และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนมีองค์ประกอบทั้งหมด 6 องค์ประกอบ คือ (1) ร่วมแสดงความคิดเห็น (Opinion Sharing) (2) ร่วมตัดสินใจ (Decision Making) (3) ร่วมวางแผน (Planning) (4) ร่วมดำเนินการ (Implementing) (5) ร่วมแบ่งปันผลประโยชน์ (Profit Sharing) และ (6) ร่วมติดตามประเมินผล (Assessment) ที่ใช้เป็นหลักในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนท่องเที่ยวผ่านแนวคิดการมีส่วนร่วม โดยส่งผลต่อความสำเร็จในการส่งเสริมและพัฒนาต่อไป ซึ่งสรุปเป็นกรอบแนวคิดความสำเร็จชุมชนท่องเที่ยวโดยใช้การจัดการการท่องเที่ยวผ่านแนวคิดการมีส่วนร่วม ได้ดังภาพที่ 1 ต่อไปนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดความสำเร็จชุมชนท่องเที่ยวโดยใช้การจัดการการท่องเที่ยวผ่านแนวคิดการมีส่วนร่วม
ที่มา : ธนากร ทั้งเรื่อง (2566)

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การสร้างกรอบแนวคิดความสำเร็จชุมชนท่องเที่ยวจะช่วยให้การสำรวจและการระบุวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานของชุมชนท่องเที่ยวชัดเจนขึ้น ด้วยการพิจารณาจากเป้าหมายของชุมชน เป้าหมายทางการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน เป้าหมายทางการมีส่วนร่วมของชุมชน และพลังขับเคลื่อนของชุมชน ในการเพิ่มมูลค่าและยกระดับชุมชนสู่ความสำเร็จ ซึ่งการจัดการการท่องเที่ยวมีองค์ประกอบทั้งหมด 6 องค์ประกอบ คือ ด้านการวางแผน ด้านการจัดการ ด้านการส่งเสริมการขาย ด้านการตลาด ด้านการสร้างภาพลักษณ์ และด้านการจัดสรรผลประโยชน์ สอดคล้องกับ อนุรักษ์ ทองสุโขวงศ์ (2555) ที่กล่าวว่าความสำเร็จของการบริหารกิจการต้องมีกระบวนการจัดการที่ดีประกอบด้วย การวางแผน การจัดสายงานและการจัดหาบุคลากร การอำนวยการ และการควบคุม โดยพบว่าการบริหารจัดการจำเป็นต้องตอบสนองความต้องการของสมาชิก สอดคล้องกับ วิจิตร แสงทองล้วน (2561) ที่กล่าวว่าปัจจัยสู่ความสำเร็จในการจัดการที่จะช่วยให้การขับเคลื่อนการดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพประกอบด้วยความเข้าใจของบุคลากรและการสื่อสารอย่างทั่วถึง รูปแบบการบริหารงบประมาณที่เหมาะสมกับการปฏิบัติงานในพื้นที่ กระบวนการใช้พื้นที่ที่เหมาะสม รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ การบูรณาการผ่านการสร้างการรับรู้ ทำความเข้าใจ และส่งเสริมการทำความเข้าใจในการจัดการร่วมกัน การพัฒนาตัวชี้วัดตามระดับของการจัดการแต่ละช่วงที่ชัดเจน และการประเมินความต้องการของประชาชนในพื้นที่ สอดคล้องกับ จริญญา คงเพชร (2563) ที่กล่าวว่าความสำเร็จของการจัดการท่องเที่ยวชุมชนประกอบด้วยเครื่องมือท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาใช้บริการเป็นจำนวนมากพอสมควร การท่องเที่ยวจะต้องส่งผลให้คนในชุมชนมีงานทำและมีรายได้เพิ่มขึ้น และจะต้องส่งผลให้เกิดการอนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น สอดคล้องกับ อันนา อ่อนมาก (2553) ที่กล่าวว่าตัวชี้วัดความสำเร็จของชุมชนได้แก่ด้านศักยภาพชุมชน ความสามารถหรือชุมชนที่มีการเจริญเติบโต ด้านการรองรับผลิตภัณฑ์ โดยการพิจารณาความสำเร็จด้านผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว และด้านการทำธุรกิจอย่างยั่งยืนซึ่งสามารถพิจารณาความสำเร็จด้านการทำธุรกิจยั่งยืน ส่วนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน มีองค์ประกอบทั้งหมด 6 องค์ประกอบ คือ ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมแบ่งปันผลประโยชน์ และร่วมติดตามประเมินผล สอดคล้องกับ สุดสันต์ สุทธิพิศาล (2563) ที่กล่าวว่ารูปแบบการมีส่วนร่วมต้องได้รับการสนับสนุนและฉันทกกำลังของทุกภาคส่วนเพื่อผลักดันให้ด้านการมีส่วนร่วมดำเนินการอย่างมีระบบและความถูกต้องซึ่งประกอบไปด้วย ร่วมคิดริเริ่ม ร่วมออกความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมแบ่งปันผลประโยชน์ ร่วมตรวจสอบและติดตามผล และร่วมพัฒนา ปรับปรุงและแก้ไข สอดคล้องกับ ญัฐพัชร ภูมิโรจน์ (2560) ที่กล่าวว่าการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว ให้ประสบความสำเร็จและเป็นประโยชน์ให้ชุมชนอย่างยั่งยืน สมาชิกในชุมชนต้องให้ความร่วมมือกันในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวของชุมชนร่วมกัน

ร่วมวางแผนร่วมตัดสินใจ ร่วมพัฒนา ร่วมลงมือปฏิบัติ ร่วมแบ่งปันผลประโยชน์ และมีส่วนร่วม ประเมินผล สอดคล้องกับ Liedewij van Breugel (2013) ที่กล่าวว่าความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวขึ้นอยู่กับความร่วมมือของคนในชุมชนท้องถิ่นเสมอ และถือเป็นประเด็นสำคัญสำหรับความสำเร็จของโครงการชุมชนท่องเที่ยว สอดคล้องกับ Chess C. and Purcell K. (1999) ที่กล่าวว่าผลลัพธ์ของความสำเร็จของชุมชนเกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยมีกระบวนการคือการกำหนดเป้าหมายให้ชัดเจน เริ่มมีส่วนร่วมและเตรียมการวางแผนล่วงหน้า การปรับเปลี่ยนการมีส่วนร่วมแบบดั้งเดิมเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของกระบวนการหรือผลลัพธ์ ดำเนินแผนการมีส่วนร่วมของประชาชน และการรวบรวมข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมของประชาชนในการทำงาน สอดคล้องกับ De Weger E. et al. (2018) ที่กล่าวว่าความสำเร็จของชุมชนเกิดจากการลงทุนเกี่ยวกับทรัพยากรในการสร้างความสัมพันธ์ที่ไว้วางใจให้กับชุมชน โดยปรับกลยุทธ์ตามความต้องการและความชอบของคนชุมชน จัดการประชุมเพื่อระดมความคิดเห็น ปรับการประชุมและกิจกรรมตามความต้องการของคนในชุมชน ทั้งนี้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการกำกับดูแลและมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีในชุมชน

ความสำเร็จชุมชนท่องเที่ยวโดยใช้การจัดการการท่องเที่ยวผ่านแนวคิดการมีส่วนร่วมเป็นกรอบแนวคิดเชิงบูรณาการอันเกี่ยวข้องกับโดยตรงกับชุมชนท่องเที่ยว ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญที่ชุมชนท่องเที่ยวสามารถดำเนินกิจกรรมการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยอาศัยพื้นฐานจากต้นทุนทางสังคมหรือภูมิปัญญาของชุมชนมาพัฒนาทำให้เกิดแรงจูงใจที่ช่วยกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยผลการศึกษาอันเป็นประโยชน์ต่อภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ และภาคชุมชน ได้นำแนวคิดการสังเคราะห์เชิงบูรณาการ ไปปรับใช้เพื่อการวางแผนการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์การพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม และเป็นแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยใช้บริบทพื้นที่ชุมชนเป็นตัวตั้ง เพื่อรองรับนโยบายการเปลี่ยนแปลงในการกระตุ้นเศรษฐกิจฐานราก การยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน และความมีสันติสุขในพื้นที่อย่างสมดุลและยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2558). ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ. 2558 – 2560. กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- จรัญญา คงเพชร. (2563). **ความสำเร็จการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน: กรณีศึกษา ตลาดน้ำท่าคา จังหวัดสมุทรสงคราม**. วารสารพัฒนาสังคม คณะพัฒนาสังคมและยุทธศาสตร์การบริหาร. 23(2), 42-51.
- ณัฐพัชร มณีโรจน์. (2560). **การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน**. วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทย นานาชาติ. 13(2), 25-46.
- ทวีศักดิ์ สุทกวาทีน. (2551). **การจัดการทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์**. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ทีพี เอ็น เพรส.
- ระพีพัฒน์ เกษโกศล. (2557). **การจัดการท่องเที่ยววิถีถิ่นชุมชนเกาะศาลเจ้าและพื้นที่เกี่ยวเนื่องเขต ตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาการจัดการทรัพยากร วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วิจิตร แสงทองล้วน. (2561). **แนวทางการบูรณาการการทำงานร่วมกันของหน่วยงานภาครัฐทั้ง ส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัด**. วิทยานิพนธ์หลักสูตรการป้องกัน ราชอาณาจักร (วปอ.), สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ.
- สุดสันต์ สุทธิพิศาล. (2563). **การมีส่วนร่วมตลอดกระบวนการ. เอกสารประกอบการเรียนรายวิชา ประเด็นและแนวโน้มการจัดการอุตสาหกรรมบริการและการท่องเที่ยว**. วิทยานิพนธ์ดุษฎี บัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมบริการและการท่องเที่ยว บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต.
- สำนักนายกรัฐมนตรี. **สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2524). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 พ.ศ. 2525-2529**. สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย. (2551). **การบริหารและการจัดการท่องเที่ยว**. กรุงเทพฯ : กระทรวงมหาดไทย.
- อนุรักษ์ ทองสุโขวงศ์. (2555). **การบัญชีต้นทุนเพื่อการบริหาร**. ขอนแก่น : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย ขอนแก่น.
- อรรณ อ่อนมาก. (2553). **ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชน: ธุรกิจผลิตภัณฑ์เลือก ตำบลแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม**. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยราช ภัฏมหาสารคาม.

- Arvind Singhal. (2001). **Facilitating Community Participation through Communication**. Submitted to GPP, Programme Division, UNICEF, New York.
- Bartol, K.M., and Martin, D.C. (1998). **Management**. Boston: McGraw-Hill Company.
- Bouneaw J. (2007). **The Participatio in Research for Locally**. Chiang Mai: Chiang Mai University.
- Bramwell, W. (1994). **Rural tourism and sustainable rural tourism**. Journal of Sustainable Tourism. 2(1), 1-6.
- Butler, R.W., and Hall, C.M. (1998). **Tourism and Recreation in Rural Areas**. American Journal of Rural Development. 3(1), 1-4.
- Chess, C. and Purcell. K. (1999). **Public participation and the environment: Do we know what works?** Environmental Science and Technology. 33(16), 2685-2692.
- Cohen, J.M., and Uphoff, N.T. (1980). **Participation's place in rural development: Seeking clarity through specificity'**, World Development.
- Colin, A. Carnall. (2007). **Managing Change in Organizations**. Personal Education Limited, fifth edition published 2007.
- De Weger, E., Van Vooren, N., Luijkx, K. G., Baan, C. A. & Drewes, H. W. (2018). **Achieving successful community engagement: a rapid realist review**. BMC Health Services Research. 18: 285.
- Drucker, P.F. (2009). **Management: Tasks, Responsibilities, Practices**. New York: HarperCollins.
- Franklyn Lisk. (1985). **Popular participation in planning for basic needs: concepts, methods and practices**. Hants, Gower.
- Gilmour, D, A., and Fisher R, J. (1991). **Villagers, forests and foresters: The Philosophy, process and practices of community forestry in Nepal, Kathmandu**. Nepa l: Sahyogi Press.
- Griffin ,R.(2015).**Fundamentals of Management : Cengage Learning**.From <https://www.statisticiansforhire.com/wpcontent/uploads/2019/04/Fundamentals>.
- Lankford, S. V., and Howard, D. R. (1994). **Tourism Impact Attitude Scale (TIAS)**. Handbook of scales in tourism and hospitality research. Dogan Gursoy, Muzaffer Uysal, Ercan Sirakaya-Turk, Yuksel Ekinci and Seyhmus Baloglu.

- Liedewij van Breugel. (2013). **Community-based tourism: Local participation and perceived impacts a comparative study between two communities in Thailand.** Master Thesis Liedewij van Breugel. Faculty of Social Sciences.
- Muganda, M., Sirima, A., and Ezra, P. M. (2013). **The role of local communities in tourism development: Grassroots perspectives from Tanzania.** J Hum Ecol. 41(1), 53-66.
- Nagarjuna, G. (2015). **Local Community Involvement in Tourism: A Content Analysis of Websites of Wildlife Resorts.** Atna-Journal of Tourism Studies. 10(1), 13-21.
- Oakley, P., and Marsden, D. (1984). **Approaches to participation in rural envelopment.** Geneva: International Labour Organization.
- Oppermann, M. (1997). **Rural tourism in Germany: farm and rural tourism operators.** In **The business of rural tourism.** Eds S.J. Page & D. Getz. International Thomson Business Press, London.) pp 19-108.
- Robbins, S. and Coulter, M. (2009). **Industrial management.** Pearson Prentice Hall.
- Rue, L.W., & Byars, L.L. (2005). **Management: Skills and Application.** McGraw-Hill/Irwin.
- Sue Beeton. (2006). **Community Development through Tourism.** Australia: Landlinks Press is an imprint.
- Sutsan, Suttipisan. (2014). **Integrated Tourism Management: The Way Forward in Globalizing World.** Paper presented at the Development Administration, Globalization and Sustainable Development, National Institute of Development Administration, Bangkok.